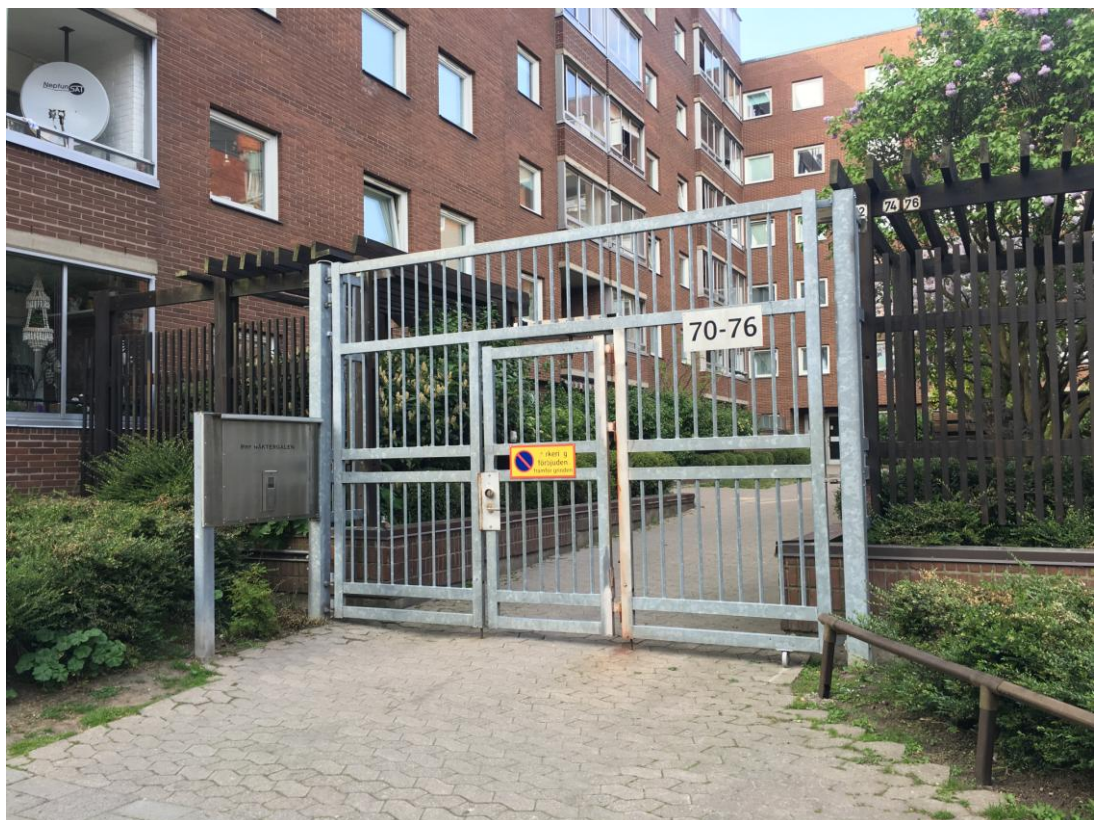

Gated Communities i staden

*En undersökning om hur det offentliga rummet
påverkas samt vilka konsekvenser det har för svensk
stadsbyggnad*

Julia Johansson & Elli Sandström

Kandidatarbete 15 hp, institutionen för stad och land
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Uppsala 2016

Titel: Gated Communities i staden: En undersökning om hur det offentliga rummet påverkas samt vilka konsekvenser det har för svensk stadsbyggnad

Engelsk titel: Gated Communities in the City: A Study about how Public Space is Affected and which Consequences it has on Urban Planning in Sweden

© Julia Johansson, Elli Sandström

Handledare: Helena Espmark, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Lena Steffner, SLU, institutionen för stad och land

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur

Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna

Nyckelord: Gated Community, grindsamhälle, offentligt rum, stadsbyggnad, stadsliv

Omslagsbild: Bilden visar en inhägnad bostadsgård i Lugnet, Malmö. Fotograf: Elli Sandström, 2016-05-19.

Publiceringsår: 2016

Publiceringsort: Uppsala

Online publication of this work: <http://stud.epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Det offentliga rummet utgör en viktig roll i staden. Det fungerar som stadens knutpunkt där mänskliga möten sker och kunskapsutbyten genereras. Det talas mycket om hur Gated Communities påverkar de boende i området men hur påverkas omgivningen, rättare sagt det offentliga rummet? Syftet med kandidatuppsatsen är att utreda Gated Communities och dess roll i stadsplaneringen i Sverige. Metoden omfattade en litteraturundersökning där dokumentgranskning utredde begreppet och dess roll i staden. Två platsbesök bidrog till analysen av konsekvenserna på det offentliga rummet. Litteraturstudien utgick från Jan Gehls kriterier om det offentliga rummet och Edward J. Blakely och Mary Gail Snyders teorier om Gated Communities. I resultatet sammanställdes undersökningen i en analys där vi ställde oss frågan; hur påverkar Gated Communities det offentliga rummet och stadslivet? I resultatdelen kom vi fram till direkta och indirekta konsekvenser av Gated Communities och genom platsbesöken såg vi att enskilda stadsbyggnadselement ger konsekvenser på det offentliga rummet. De slutsatser som dragits i arbetet är att Gated Communities förändrar uttrycket av det offentliga rummet där barriärer utgör kärnan till problem som segregation och klyftor mellan människor. Säkerhetsåtgärder som grindar och murar ger ett exkluderade uttryck på den offentliga miljön. Andra slutsatser är att Gated Communities utarmar staden på mänsklig aktivitet och skapar otrygghet i det offentliga rummet.

Abstract

The public space has a significant role in the city. It serves as a node of the city in which human encounters and exchange of knowledge happens. There is a debate on what effect Gated Communities have on the residents and how it affects the surrounding. This essays purpose is to investigate Gated Communities and its role in urban planning in Sweden. The method covers a literature study where reviews of documents investigate the concept of Gated Communities and its role in the city. Two site visits contributes to the analysis of the consequences of the public space. The main literature for this study are Jan Gehl's principles for the public space and Edward J. Blakely's and Mary Gail Snyder's theories on Gated Communities. The investigation resulted in an analysis where we asked ourselves how Gated Communities affect the public space and public life. The result compiled both direct and indirect consequences of Gated Communities and by the site visits we saw specific urban elements giving consequences on the public space. The conclusions in the investigation are that Gated Communities change the expression on the public space where they become barriers that create problems like segregation. Safety measures like gates and walls gives an impression of exclusion in the public realm. Other conclusions are that Gated Communities impoverish the city on human activity and create insecurity in the public space.

Innehåll

Introduktion.....	5
Bakgrund	5
Gated Communities världen över.....	6
Rasism och kopplingen till Gated Communities	6
Gated Communities i Sverige.....	7
Blakely och Snyders typologi.....	8
Det offentliga rummet	9
Syfte och frågeställning	11
Avgränsning	11
Metod	12
Litteraturstudie	12
Platsstudier	12
Kriterier	13
Resultat och analys	14
Egenskaper hos Gated Communities som påverkar det offentliga rummet.....	15
Brist på mänsklig aktivitet	16
Komplicerat vägnät.....	16
Privatisering av gemensamma ytor	16
Fysiska och sociala barriärer	17
Brist på socialt och kulturellt utbyte	17
Platsanalys	17
Platsbeskrivning	18
Skydd	18
Bekvämlighet.....	23
Kvaliteter.....	25
Diskussion	27
Resultatdiskussion.....	28
Metoddiskussion	29
Vidare frågeställningar	29
Referenser.....	30

Introduktion

Nya fenomen och trender inom stadsplanering är oerhört viktigt att få kunskap om för att föra en medveten planering av våra städer. Gated Communities är ett fenomen som idag finns i många delar av världen och som påverkar såväl utformningen som användningen av det offentliga rummet. Det är ett fenomen där privatisering sker genom barriärer såsom övervakning, inhägnader och symbolik som ökar en "vi och dem"-känsla. Anledningen till att vilja bo inom Gated Communities kan grunda sig i bland annat rädsla och otrygghet eller strävan efter gemenskap och prestige. I en studie från Brottsförebyggande rådet från 2011 säger 15% av den vuxna befolkningen att de känner sig otrygga utomhus under kvällstid (Göteborg stad 2014). Rädslan för att utsättas för brott gör att fler känner sig otrygga i sitt hem, bostadsområde eller i det offentliga rummet. Andra väljer Gated Communities på grund av samhörigheten och alla dess bekvämligheter. Privatiseringen, gemenskapen och kontrollen som Gated Communities bygger på kan därför locka både människor som söker gemenskap, bekvämlighet och prestige men också trygghet och säkerhet.

Men vad händer med människor och omgivningen utanför grindarna och var går gränsen mellan att få känna sig säkra i sitt eget hem och att stänga ute människor?

Denna uppsats tar avstamp i vad som händer utanför Gated Communities inhägnader där direkta och indirekta konsekvenser på stadslivet undersöks. Gated Communities finns framförallt beskrivet i USA, Kina och Sydamerika men med detta kandidatarbete vill vi ge inblick i hur Gated Communities påverkar stadsrummen i Sverige. Vi vill även att vår undersökning ska väcka tankeställningar kring nya frågor och vilka långsiktiga konsekvenser detta fenomen kan få i den svenska stadsbyggnaden.

Bakgrund

Murar och borgar har sedan urminnes tider använts som försvar och gränsmarkeringar för att hålla borta fienden (NE 2016). Även för att separera grupper och skapa splittringar människor emellan (Madanipour 2003 s.137).

Gated Communities är bostadsområden med begränsad åtkomst som vanligtvis innehar offentliga rum som privatiserats. Kontrollen av området fås genom någon form av inhägnad, till exempel murar, staket och grindar samt kontroll av entréer. Andra kontroller kan vara övervakningskameror, vakthus och elektroniska passkontroller (Blakely & Snyder 1997 s. 2).

Gated Communities kan vara uppbyggda på olika sätt och ha olika syfte med inhägnaden. Begreppet inkluderar både nya områden och områden med eftermonterade inhägnader. Dessa återfinns i förorten och innerstaden samt inom alla samhällsklasser. De innefattar inte boendeformer som kontrollerar tillgången till receptioner, hallar eller parkeringsplatser. Gated Communities skiljer sig på så sätt att det privatiserar det som vanligen anses som offentligt rum, de vill säga gator, trottoarer, parker, stränder och vatten. Alltså, alla platsen som utan inhägnader skulle nyttjas av allmänheten (Blakely & Snyder 1997 s. 2).

Idag är Gated Communities ett globalt fenomen som har sedan slutet av 1900-talet spridits världen över till länder som Brasilien, Argentina, Malaysia, Saudiarabien, USA, Spanien och Storbritannien. Gated Communities som fenomen uppkom främst i brottspreventiva syften i länder som Sydafrika och Brasilien med en

hög brottslighet och rädsla. Brotten tenderar att öka under politiska övergångar i kombination av instabilitet och våld vilket var fallet i många latinamerikanska länder och Östeuropa under deras övergång till demokrati. Även om det finns många likheter mellan olika Gated Communities världen över finns det skillnader mellan utvecklingsländerna och de utvecklade länderna, där till exempel länder som Sydafrika och Brasilien plågas av högre andel våldsbrott (Landman & Schönteich 2002 s. 72-76).

Gated Communities världen över

Gated Communities var en ovanlig företeelse innan sent 1960-tal då bostadsområden för pensionärer utvecklades i form av Gated Communities. Boendeformen spreds till semesterorter, klubbföreningar och senare till medelklassen i förorten. Sedan sent 1980-tal är Gated Communities mer frekvent förekommande i många delar av USA och existerar idag främst i förorter utanför de större städerna. År 1997 beräknades det finnas 20 000 gated Communities i USA (Blakely & Snyder 1997 s. 4-7).

I USA råder idag råder en oro för framtiden med demografiska, sociala och ekonomiska förändringar. Många amerikaner känner sig utsatta och osäkra i sitt bostadsområde, vilket återspeglas i en ökande rädsla för brott, trots att undersökningar saknar samband med den faktiska brottsutvecklingen. Detta gör att fler väljer att leva bakom staket och grindar. Gated Communities har även blivit populära för att förhindra intrång på de boendes privata egendomar och för att leva med likasinnade grannar (Blakely & Snyder 1997 s. 1-2).

I Kina har sedan 1978 fler Gated Communities byggts i syfte för att förbättra säkerheten. Kinas Gated Communities har många likheter med de amerikanska men tenderar att vara mycket större och inhysa fler människor i områdena (Miao 2003).

Även i Sydafrika har Gated Communities tillväxt ökat kraftigt sedan tidigt 1990-tal. De har, liksom i USA, blivit populära på grund av en hög brottslighet och stor rädsla för brott (Landman & Schönteich 2002 s. 73).

Rasism och kopplingen till Gated Communities

Rasism är ett laddat ämne i amerikanska medier. Internet exploderade av skrivelser för ett par år sedan då en 17-årig svart pojke blev dödad utaför ett Gated Community i Sanford, Florida. Pojken var och hälsade på sin pappa när han blev skjuten av en man som genom grannverksamhet övervakade området. Han hade innan rapporterat till larmcentralen att en misstänksam man vandrat runt i området.

Sydafrika har haft en lång historia av rassegregering som startade i och med Storbritannien och Nederländernas kolonisation i Afrika. Apartheidtiden är ett smärtefullt minne i Sydafrika, där segregationen satt sina spår. Apartheids policy var ett socialt system för att separera och exkludera olika rasgrupper i samhället (Bagaeen & Uduku 2010 s. 55). Offentliga vägar inhägnades för att skapa segregation (Madanipour 2003). Detta resulterade i en kamp om kontrollen av det offentliga rummet i Sydafrikas städer (Bagaeen & Uduku 2010 s. 55). Klassificeringarna har därefter lett till en uppdelning av Sydafrikas städer (Bwalya & Sethal 2016).

Gated Communities i Sverige

I Sverige är Gated Communities ett relativt nytt fenomen. Områdena nedan har innehar egenskaper enligt Blakely och Snyders definition av Gated Community.

Victoria Park, Malmö

Victoria Park ägs av Victoria Park AB och är beläget i Limhamn, Malmö. De anser sig själva vara ett livsstilsboende med ett boendekoncept som innefattar service och fritidsfaciliteter, vilket ska locka boende som söker ett aktivt, bekvämt och socialt liv. Detta ska i sin tur leda till större vinst vid försäljning av bostadsrätterna (Victoria Park 2016).

Totalt finns det 200 bostäder i bruk och bolaget Victoria Park erhåller bygglov för ytterligare 121 bostadsrättslägenheter i området (Victoria Park 2016). Bostäderna finns på båda sidorna av en kommunal väg, Kalkstensvägen. Området ligger intill Limhamn kalkbrott som blev ett kommunalt naturreservat vid årsskiftet 2010-2011, bland annat för sina höga naturvärden. I och med detta planerar Malmö kommun att på sikt få naturreservatet att bli mer tillgängligt för allmänheten (Malmö stad 2011).

Poppel park i Onsala, Kungsbacka

I Onsala har ett inhägnat bostadsområde byggts, som idag är ute för försäljning.

Inom inhägnaden finns fem bostäder med ett par gemensamma faciliteter.

Bakom projektet står byggherren Bengt-Åke Sparrman från Sparrman & Nätt Bygger AB. På Poppel parks hemsida beskrivs området som *”Ett tryggt, bekvämt och skönt boende. Du når Poppel Parks inhägnade område via den fjärrstyrda grinden. Förutom din bostad finner du här en gemensam swimmingpool, boulevard och plats för bilarna”* (Poppel park 2016).

I debatt i Sveriges radio *Här får bara de som bor komma in - Grindsamhälle byggs i Onsala* förklarar Sparreman att projektet vill åt en ”hemma-känsla” för de som bor i området. De vill skapa trygghet och känsla för gemenskap. Han förklarar att muren inte ska stänga ute människor utan är till för att de boende ska veta vilka som rör sig på fastigheten (Sveriges Radio 2015).

Lugnet, Malmö

Lugnet är en stadsdel i centrala Malmö (MKB Fastigheter 2016). I området ligger bostadsföreningarna Näktergalen och Lugnet. Bostadsföreningen Lugnet bildades år 1977 och byggnationen och färdigställandet av området skedde under 1977-78. Lugnet består av fem bostadshus med 229 lägenheter och 651 kvm lokalyta (HSB 2016). Bostadsrättsföreningen Näktergalen, beläget på Lugna gatan, består av två sammanbyggda huskroppar och byggdes 1978 (Sveriges Bostadsrättscentrum 2005).

Malmö har sedan länge förknippats med hög brottslighet och har haft stora problem med förstörelse (Brottsförebyggande rådet 2012 s. 20-23). Som en reaktion av brottsligheten har flera bostadsgårdar i Malmö förstärkts med grindar och lås. 2001 uppfördes grindar och murar runt en av bostadsgårdarna i stadsdelen som ett svar på brottslighet och förstörelse (Bergvall 2005). Många bostadsgårdar är idag inhägnade i Lugnet.

Blakely och Snyders typologi

Blakely och Snyders bok *Fortress America – Gated Communities in the United States* undersöker Gated Community som fenomen. I *Fortress America* identifierar de tre kategorier av Gated Communities, livsstilsboende, elitboende och säkerhetszoner (Blakely & Snyder 1997). Dock menar Jill Grant och Lindsey Mittelsteadt i *Types of Community* att de olika boendena i teorin svarar olika på olika intressen som finns i samhället men att i praktiken är gränserna inte lika tydliga. De olika boendena egenskaper kan kombineras på många olika sätt och därav finns det Gated Communities som innehar flera egenskaper från olika kategorier av boenden (Grant & Mittelsteadt 2004 s. 915).

Livsstilsboenden

Livsstilsboenden syftar till att säkra och separera de bekvämligheter och aktiviteter som finns inom området från yttervärlden. Det tillhör vanligheten, enligt Blakely och Snyders undersökningar, att denna typ av boende är den första formen av gated community som dyker upp på en plats (Blakely & Snyder 1997 s. 39-40).

Blakely och Snyder har delat upp livsstilsboenden i ytterligare tre underkategorier som utgör de vanligaste formerna av livsstilsboenden i USA; pensionärsboenden, golf- och fritidsboenden samt inhägnade nya samhällen.

Pensionärsboenden riktar in sig på pensionärer då de är en målgrupp med preferenser och mycket fritid. Idag blir befolkningen allt äldre och friskare och därmed skapar det förutsättningar för denna typ av boende. (Blakely & Snyder 1997 s. 49-55).

Golf- och fritidsboenden inkluderar ofta olika typer av bekvämligheter, rekreativsmöjligheter och aktiviteter som ingår i ett livsstilskoncept för de boende. På detta sätt skapas en känsla av samhörighet och området inhägnas för att skydda denna gemenskap (Blakely & Snyder 1997 s. 55-63).

Inhägnade nya samhällen är den form av Gated Communities som Blakely och Snyder menar ger ett färdigt livsstilspaket där bland annat parker, skolverksamheter och där många andra bekvämligheter och nödvändigheter ingår. Denna typ av gated community kan innehålla många olika målgrupper och har därmed en variation i bostadsformer inom området. Inhägnade nya samhällen har också visat sig i vissa fall få precis samma problem med brott och vandalism som vilket samhälle som helst (Blakely & Snyder 1997 s. 63-71).

Elitboenden

Elitboendens murar symboliserar skillnaden mellan de boende och yttervärlden samt visar på social status. Blakely och Snyder menar att elitboenden baseras i första hand av ekonomisk klass och status. De tre underkategorierna som Blakely och Snyder identifierat är elitboenden för de rika med hög social status, de rika och elitboenden för medelklassen. Anledningen till att dessa boendegrupper väljer att inhägna området är för att säkra investeringar och kontrollera bostadsvärden men likaså används murens symbolik för att skapa ett gott anseende utåt.

Denna typ av boende lockar därför förmögna och kända personer som söker ett exklusivt hem (Blakely & Snyder 1997 s. 74-75).

Till skillnad från livsstilsboenden är gemensamma bekvämligheter och service inte lika högt prioriterat. Istället är den sociala statusen betydelsefull och därför är dessa Gated Communities ofta belägna i attraktiva miljöer med exklusiva lägen till exempel med sjöutsikt eller nära naturområden. Den sociala statusen

säkerställs ytterligare genom påkostade fasader och vakter (Blakely & Snyder 1997 s. 74-75).

Säkerhetszoner

De områden som uppkommit på grund av en känsla av att behöva skydda sig själv och sin egendom kallas, enligt Blakely och Snyder, säkerhetszoner. Blakely och Snyders undersökning över USA visar att denna typ av gated community finns inom alla samhällsklasser (Blakely & Snyder 1997 s. 99)

Denna boendeform innefattar fysiska element såsom murar, grindar och stängsel. Även säkerhetsåtgärder som till exempel säkerhetsvakter och andra former av övervakning förekommer. I vissa fall kontrolleras vägarna in till området för att reducera och kontrollera flödet av människor. Detta grundar sig i en rädsla för att utsättas för brott där samhällsproblem såsom ökad kriminalitet i området eller närområdet kan ligga till grund. Dock har det också visat sig att rädslan för att bli utsatt för brott funnits där även om brottsstatistiken minskat. Det var just detta som hände i USA under 80-talet. Det visade sig att 90 % av amerikanerna trodde att brotten hade ökat i landet trots att de faktiska siffrorna visar att våldsbrotten minskat med 25 % mellan 1981 och 1989 (Blakely & Snyder 1997 s. 99-101).

Det offentliga rummet

Historiskt sett har det offentliga rummet använts som mötesplats för politiska ändamål och handel. De första offentliga torgen anlades under antiken i Grekland och Rom i just politiskt syfte och för kunskapsutbyte (NE 2016). I denna uppsats definieras offentligt rum enligt Nationalencyklopedin som *del av bebyggelsemiljö som är tillgänglig för allmänheten, t.ex. gator, passager, gallerior, torg och parker* (NE 2016).

I dagens samhälle är det i de offentliga rummen där sociala och ekonomiska utbyten sker, möten mellan olika kulturer och människor samt högtider och folkfester (Project for Public Spaces 2016). Stadens offentliga miljöer skapar känslan av att vi befinner oss i en stad (Olsson 1998 s. 4-5). Stadens karaktär kan urskiljas i de centrala platserna, stråk och det offentliga stadslivet på gator och torg vilket gör att den fysiska miljön viktig för stadens identitet (Olsson 1998 baksida). Fysisk miljö likställs i detta arbete med engelskans *physical environment*. Fysisk miljö definieras därför som den del av den mänskliga miljön som är av fysisk karaktär (Merriam Webster 2016).

Omtyckta offentliga platser karaktäriseras av närvaron av människor. *The Project for Public Space* identifierar fyra viktiga aspekter för att få lyckade offentliga platser; bekvämlighet och anseende; tillgång och kopplingar; användning och aktivitet; och social aktivitet (Carmona, Tiesdell, Heath & Oc 2010 s. 205-206).

Jane Jacobs om det offentliga rummet

Jane Jacobs, journalist och skribent, anser att det unika med städer är det offentliga livet som utspelar sig på gator och torg mellan människor. I synnerhet fotgängare. Jacobs menar på att om stadslivet utgör en bra balans mellan frihet och social kontroll skapar det social och kulturell mångfald. I sin bok *Den amerikanska storstadens liv och förfall* radat hon upp ett antal villkor för ett dynamiskt stadsliv. Först förutsätter det en variation av byggnader där arbetsplatser och bostäder blandas. Sedan ska även staden vara uppbyggd i en kvarterstruktur, där korta kvarter och fler korsningar ska ge upphov till fler potentiella mänskliga möten.

Kvarterens fastigheter ska även vara av blandad ålder och slutligen krävs en tät-
het i bebyggelsen (Jacobs 2004 s. 10).

Jan Gehl om det offentliga rummet

Jan Gehl är arkitekt och professor i stadsplanering samt grundare av Gehl Architects (Gehl 2010). Han har skrivit böckerna *Life Between Buildings* och *Cities for People* samt forskat om utformningen och användandet av det rummet (Projekt for Public Spaces 2016). Gehls forskning har haft ett stort inflytande och trycker på vikten av mänsklig skala i staden. Han menar att gator, torg och parker utgör grunden till en stad. Han påpekar vikten av mänsklig skala och att design alltid börjar med en analys av rummet mellan byggnader (Project for Public Spaces 2016).

Gehl skriver i *Life Between Buildings* att utomhusaktiviteter i det offentliga rummet kan delas upp i nödvändig aktivitet, frivillig aktivitet och social aktivitet som alla har olika krav på den fysiska miljön. Med den nödvändiga aktiviteten menar han mer eller mindre ofrånkomliga aktiviteter som att ta sig till och från jobbet eller skolan, invänta bussen och ärenden av olika slag. Eftersom dessa aktiviteter är just nödvändiga har den fysiska miljöns uppbyggnad inte en stor påverkan eller inflytande, utan aktiviteterna sker ändå (Gehl 1996 s.11).

De frivilliga aktiviteterna uppstår enbart om personen i fråga vill göra det samt om omgivningen gör det möjligt. Till de frivilliga aktiviteterna hör promenader för att få frisk luft, avkoppling samt sitta och sola. Dessa aktiviteter äger endast rum om yttre faktorer är gynnsamma vilket gör att kravet på utformningen av den fysiska miljön är ytterst betydande (Gehl 1996 s.11-13).

Social aktivitet är all aktivitet som är beroende av närvarandet av andra människor. De sociala aktiviteterna inkluderar barnlek, konversationer, gemensamma aktiviteter av olika slag samt passiv kontakt (Gehl 1996 s.14).

	Quality of the physical environment	
	Poor	Good
Necessary activities	●	●
Optional activities	●	●
"Resultant" activities (Social activities)	●	●

Figur 1. Som figuren visar menar Gehl på att endast nödvändig aktivitet sker om den offentliga miljön är av dålig kvalitet. När den offentliga miljön är av bra kvalitet sker nödvändiga aktiviteter med nästan samma frekvens, men däremot tenderar de att vara under en längre tid i en god fysisk miljö. Den frivilliga aktiviteten kommer däremot öka markant då den fysiska miljön inbjuder till att sitta, äta och leka med mera. När den frivilliga aktiviteten ökas tenderar även den sociala aktiviteten att öka avsevärt (Gehl 1996 s.13).

Gehl konstaterar att ju fler aktiviteter som sker desto större är chansen att fler människor deltar eller skapar egna aktiviteter. Även om människor uppehåller sig längre i det offentliga rummet ökar chanserna till att fler deltar. Till exempel om barn ser andra barn leka, är chansen stor att även de vill delta (Gehl 1996 s. 77-78).

I en undersökning om stadslivet i centrala Stockholm konstaterar han att ett rikt stadsliv behöver sitt utrymme och är de skapade av god kvalitet ökar aktiviteten i området. I sina tidigare undersökningar skriver han att Köpenhamns stadsliv tredubblats efter att nätet av bilfria gator och torg tredubblats mellan 1966-1986 (Gehl 1991).

I *Cities for People* fastställer Gehl ett antal kriterier som kännetecknar en god fysisk miljö i staden vilket är skydd, bekvämlighet och kvaliteter. Det är viktigt att människorna känner sig säkra och trygga i staden och Gehl menar att skydd ska ges mot trafik och olyckor, där man ska skydda fotgängarna och eliminera rädslan för trafiken. Man ska även ha skydd mot kriminalitet och våld, vilket innefattar ett folkligt offentligt rum, övervakning, service öppet dygnet runt och bra belysning kvällstid. Till sist krävs skydd mot obehag av yttre faktorer i miljön som vindförhållanden, extrema väderlekar, föroreningar samt damm och buller (Gehl 2010 s. 238-239).

Med bekvämligheter menar Gehl möjligheter till komfort i form av promenadmöjligheter, sittmöjligheter samt möjligheter till att stå eller uppehålla sig. Det är viktigt att det finns dels plats för promenad i stadens offentliga miljö, fritt från hinder, intressanta fasader samt bra markunderlag som är tillgängligt för alla. Det ska även finnas möjligheter för att stå och uppehålla sig i staden med attraktiva zoner och rum för att stå. Till sist ska det finnas sittmöjligheter i staden där det ska finnas sittplatser med utsikt och social aktivitet, beläget i solläge (Gehl 2010 s. 238-239).

En stad ska även ha goda kvaliteter. Med kvaliteter avses att byggnader och rum är designade i mänsklig skala (Gehl 2010 s. 238-239). Gehl menar på att det är människorna i staden som utformar den och brukar säga att ”*We Shape Cities, and they Shape us*” (Gehl 2010 s. IX). Med kvaliteter ingår även möjligheter för njutning av de positiva effekterna av klimatet där solläge, skuggläge och bris ingår. Även estetiska faktorer som god design, siktlinjer och växtlighet ger kvaliteter för stadens rum (Gehl 2010 s. 238-239).

Syfte och frågeställning

Syftet med arbetet är att utreda Gated Communities och dess roll i staden. Arbetet grundar sig i att genom litteraturstudie undersöka och värdera Gated Communities, analyserna svenska exempel genom platsbesök samt identifiera hur fenomenet påverkar det offentliga rummet.

Frågan som ska utredas lyder ” Hur påverkas det offentliga rummet och stadslivet i Sverige av Gated Communities?”

Avgränsning

Avgränsningar i arbetet utgörs av en definition på vad ett Gated Community är enligt Edward J. Blakely och Mary Gail Snyders bok *Fortress America – Gated Communities in the United States*.

Vi har valt att undersöka två bostadsområden i Sverige, Victoria Park och Lugnet, som innehar egenskaper av Gated Communities enligt Blakely och Snyders definition. Dessa får representera Gated Communities roll i Sverige. Vi har enbart använt oss av byggda svenska exempel, för att få ett trovärdigt resultat utan egna spekulationer. Vi har även valt att använda oss av det engelska begreppet ”Gated Community” i vårt arbete då det inte finns en formell svensk översättning. Grindsamhälle förekommer som översättning, men vi väljer att inte använda denna då det inte finns en formell definition på begreppet för att det inte förekommer frekvent.

Vi har dessutom valt att utgå från det offentliga rummets perspektiv när vi värderar och analyserar Gated Communities. Därför har vi valt att inte skriva om vad Gated Communities har för fördelar för de som bor där utan vad det har för konsekvenser för människorna utanför murarna.

Vi har valt att undersöka områden belägna i stadsmiljö. Detta för att uppsatsen går ut på att undersöka påverkan på det offentliga rummet utanför inhägnader. Vi har inte valt att inte begränsa vilken typ av offentligt rum vi undersöker, utan vi undersöker allt som delas av allmänheten utanför en inhägnad.

Metod

Metoden bestod av att genom en litteraturstudie undersöka vetenskapliga artiklar och litteratur inom ämnet. En jämförande analys gjordes av de litterära källorna. Slutligen gjordes ett platsbesök i två bostadsområden i Malmö.

Litteraturstudie

Det första vi gjorde var att utreda begreppen Gated Community och offentligt rum. Databassökningar i Google Scholar, Scopus, Epsilon och Web of Science användes för att ge en allmän inblick över ämnet. Vi använde sökord som offentligt rum, grindsamhällen, fysisk miljö, offentligt stadsliv, stadsplanering, stadsbyggnad, gated community, urban space, guarded community och controlled community.

Brist på svensk forskning gjorde att vi främst utgick från utländska källor. Materialet kommer huvudsakligen från USA där mycket forskning och publikationer gjorts inom ämnet. Vår undersökning grundar sig främst på Edward J. Blakelys och Mary Gail Snyders forskning kring Gated Communities. Deras bok *Fortress America – Gated Communities in the United States* är den första och mest omfattande undersökning som gjorts i ämnet. Den ligger till grund för vår definition av begreppet Gated Communities.

När det gäller det offentliga rummet har vi utgått från Jan Gehls och Jane Jacobs studier kring det offentliga rummet och stadslivet. Vi har även baserat vår undersökning på Ali Madanipours, professor i stadsplanering, kunskaper kring den privata och offentliga miljön.

Platsstudier

Platsstudie som metod valdes för att analysera Gated Communities i praktiken samt för att få en djupare förståelse för hur Gated Communities påverkar det offentliga rummet och stadslivet i Sverige. Platsanalysen gjordes för att få en mer realistisk uppfattning på hur samhället påverkas.

Valet av platser grundade sig på att områdena har diskuterats och kritiserats för att vara ett gated community samt att de på något sätt är inhägnade och kontrollerade. Utifrån Blakelys och Snyders definition är de idag de bostadsområden i Sverige som har flest likheter med Gated Communities. I diskussionen förs det ett närmare resonemang kring huruvida de kan klassas som ett Gated Community eller inte.

Platsanalysen utfördes under en dag då vi studerade och analyserade Victoria Park och stadsdelen Lugnet utifrån Gehls 12 kriterier kring vad som utgör en god fysisk miljö i staden. Varje kriterium undersöktes på plats samt hur det stod i relation till det inhägnade området, detta dokumenterades i foton och anteckningar. Vi arbetade metodiskt genom området för att få en helhetssyn över hur omgivningen påverkades av bostadsbyggande med inhägnader. Vi valde att gå runt till fots i området för att få en känsla för den mänskliga skalan och hur det kändes att vara i det offentliga rummet. Detta också för att förstå hur rörelsemönstret såg ut på platsen. Platserna analyserades och dokumenterades utifrån det offentliga rummets perspektiv. Efter platsbesöket sammanställdes och utvärderades analysen i kortare texter. Vi jämförde även båda platserna för att se om det fanns lik- och olikheter samt samband med utländska exempel.

Resultatet av platsstudien, tillsammans med Blakelys och Snyders teorier kring Gated Communities gav en bred bild av det offentliga rummets relation till det inhägnade området. Med detta underlag diskuterades sedan påverkan på det offentliga rummet i diskussionen. 2016-06-02 Julia Johansson & Elli Sandström 14

Kriterier

Vi valde att använda oss av Gehls kriterier på grund av hans stora inflytande och breda forskning inom utformande av offentliga miljöer. Han har en djup förståelse för hur människor använder de offentliga rummen och ger oss hjälpmedel till att förbättra de offentliga miljöerna (Gehl 2010 s. IX).

Nedan följer Gehls 12 kriterier för vad en stad bör besitta och erbjuda, vilket ligger i grund till vår platsanalys. Han delar upp kriterierna i tre delar, skydd, bekvämligheter och kvaliteter.

Tabell 1. Tabellen nedan visar Gehls kriterier som omfattar skydd (Gehl, 2010). Översatt: Elli Sandström, 2016-05-18.

Skydd mot trafik och olyckor - säkerhet	Skydd mot kriminalitet och våld - trygghet	Skydd mot obehag av yttre faktorer
<ul style="list-style-type: none"> •Skydd för fotgängarna •Eliminera rädsla för trafik 	<ul style="list-style-type: none"> •Livlig offentlig sfär •Bevakning över gatan •Service öppet 24/7 •God belysning 	<ul style="list-style-type: none"> •Vind •Regn/ snö •Kyla/ värme •Föroreningar •Damm, buller, bländande ljus

Tabell 2. Tabellen nedan visar Gehls kriterier som omfattar bekvämligheter (Gehl, 2010).
Översatt: Elli Sandström, 2016-05-18.

Möjligheter till promenad	Möjlighet till att stå/ uppehålla sig	Möjligheter till att sitta
<ul style="list-style-type: none"> • Rum för att gå • Inga hinder • Bra markunderlag • Tillgängligt för alla • Intressanta fasader 	<ul style="list-style-type: none"> • Kanteffekter/ attraktiva zoner för att stå/ uppehålla sig i • Rum för att stå 	<ul style="list-style-type: none"> • Zoner för sittplatser • Utnyttjande fördelar: utsikter, sol, människor • Bra platser att sitta på • Bänkar för avkoppling

Tabell 3. Tabellen nedan visar Gehls kriterier som omfattar bekvämligheter (Gehl, 2010).
Översatt: Elli Sandström, 2016-05-18.

Möjligheter till att se	Möjligheter till att höra/ prata	Möjlighet till lek/ aktivitet
<ul style="list-style-type: none"> • Möjligheter till att se långa distanser • Siktlinjer • Intressanta vyer • Belysning (när det är mörkt) 	<ul style="list-style-type: none"> • Låga ljudnivåer • Bänkarrangemang - "samtalsrum" • Stöd för att stå 	<ul style="list-style-type: none"> • Inviter till fysisk aktivitet, lek och underhållning - dag och natt, sommar och vinter

Tabell 4. Tabellen nedan visar Gehls kriterier som omfattar kvaliteter (Gehl, 2010).
Översatt: Elli Sandström, 2016-05-18.

Skala	Möjlighet till att njuta av de positiva aspekterna av klimatet	Positiva sensoriska upplevelser
<ul style="list-style-type: none"> • Byggnader och rum designade i mänsklig skala 	<ul style="list-style-type: none"> • Solläge/ skugga • Hetta/ svalka • Bris 	<ul style="list-style-type: none"> • God design och detaljrikedom • Goda materialval • Träd, växter, vatten

Resultat och analys

Resultatet är uppdelat i två delar, den första delen sammanställer de egenskaper hos Gated Communities som påverkar det offentliga rummet och den andra delen visar resultatet från platsanalysen.

Egenskaperna som påverkar det offentliga rummet är resultatet från litteraturstudien och sammanfattas i en tabell. Tabellens visar direkta och indirekta konsekvenser på det offentliga rummet i totalt tio punkter. Dessa tio punkter förklaras därefter närmare under tabellen.

Platsanalysen utgörs av två svenska exemplen, Victoria Park och Lugnet i Malmö.

Egenskaper hos Gated Communities som påverkar det offentliga rummet

Arbetet ska resultera i att undersöka och värdera Gated Communities och genom detta identifiera hur de påverkar sin omgivning.

Nedan beskrivs Gated Communities relation till den omgivande staden samt vilka konsekvenser det skapar på det offentliga rummet. Första delen innehåller en sammanfattning av direkta och indirekta konsekvenser medför på det offentliga rummet i staden, sammanfattat i en tabell, och den andra delen består av en utförligare beskrivning av konsekvenserna.

Tabell 5 och 6. Tabellerna nedan visar de direkta och indirekta konsekvenser vi fått fram genom undersökningen.

Brist på mänsklig aktivitet

Med kunskap från utländska Gated Communities kan vi se vad det har medfört för konsekvenser på det offentliga rummet över tid.

Genom att inhägna ett område kan man tänka sig att det kommer naturligt att vilja ha större gemensamma ytor och faciliteter inom området. Problematiken med detta är att dessa rum endast är till de boendes förfogande samtidigt som de offentliga rummen utanför utarmas på mänsklig aktivitet. Exkluderingen som Gated Communities skapar reducerar antalet offentliga rum som samhället kan dela. Mänsklig aktivitet är något som Gehl hävdar är det offentliga rummets bränsle och brist på denna vara gör att kriminalitet och rädsla får utrymme i staden (Gehl 2010). Denna exkludering reducerar antalet offentliga rum för allmänheten. Detta fragmenterar samhällsgrupper och förstärker isoleringen och exkluderingen ytterligare (Blakely & Snyder 1997).

Sammanfattningsvis kan vi se från litteraturstudien att kriminalitet, rädsla och en avsaknad av gemenskap är något som ökar etableringen av Gated Communities. Samtidigt visar vår dokumentgranskning, utifrån det offentliga rummets perspektiv, att Gated Communities i sin tur förstärker dessa konsekvenser för samhället på bekostnad av att endast gynna ett fåtal individer.

Komplicerat vägnät

Efter att ha studerat utländska källor kan vi se att Gated Communities kan komplicera rörelsemönstret i en stad genom att de inte utgör målpunkter för den utomstående befolkningen, utan endast är en fysisk barriär i stadsbilden. I Sverige är det vanligt att kunna gå igenom bostadsgårdar trots att de är privata, med slutna Gated Communities skulle detta bli en fysisk barriär som måste gås runt (Landman 2004 s. 31-33). Att privatisera och därmed inhägna gator har bland annat i Los Angeles, Houston och Miami lett till bittra stridigheter mellan olika bostads- områden. Blakely och Snyder menar att det råder delade meningar gällande om privatiseringen är bra eller dålig. Förespråkare till inhägnade gator anser att det är brottsavskräckande medan motståndare hävdar att det istället förskjuter brotten till omgivande områden (Blakely & Snyder 1997). Andra orsaker till att inhägna gator är för att reducera trafiken inom området och på så sätt skapa bullerfri och säker miljö för de boende. På detta sätt förflyttas trafiken, precis som brotten, till angränsande områden och därmed skapas problem utanför (Blakely & Snyder 1997 s. 154)

Privatisering av gemensamma ytor

Det tillhör vanligheten att Gated Communities har sina egna säkerhetssystem. I många länder ingår de även i landets skyddsnät och har därmed dubbelt skydd i jämförelse med resten av befolkningen. Detta gör att den övriga befolkningen hamnar i underläge och större klyftor mellan dessa grupper skapas. Samtidigt måste Gated Communities sättas i sin kontext för att förstå de effekter det har på samhället (Ramoroka & Tsheola 2014 s. 66). Som tidigare nämnt, är Sydafrika ett exempel där Gated Communities har utvecklats och etablerats trots landets historia med Apartheidsystemet. Under denna tid användes både fysiska och sociala barriärer för att separera grupper utifrån ras (Madanipour 2003 s. 137).

Gated Communities utvecklas ibland också för att säkra den egna ekonomiska positionen, till exempel för att kontrollera fastighetsvärden. Andra anledningar kan vara att stänga ute våldsbrott och vandalism. Därmed privatiseras gemensamma ytor och tillhörande vägar. Detta kan dock ge negativa effekter på omgi-

vande bostadsområden och offentliga rum. Våldsbrott och vandalism flyttas och koncentreras till omgivningen där det sedan kan skapa rädsla och otrygghet (Blakely & Snyder 1997 s. 154).

Fysiska och sociala barriärer

Väggar och murar utgör en visuell separation mellan Gated Communities inre värld och den yttre miljön. Utifrån Foucault 1997 vill Grant och Mittelsteadt påstå att inhägnad reflekterar maktutövning och disciplin över yta (Grant & Mittelsteadt 2004 s. 919). Vi vill därför hävda att de olika typerna av barriärer som Gated Communities använder sig av signalerar starkt symboliskt och på sätt skapar sociala barriärer mellan människor. Vi kan se detta i Blakely och Snyders olika nyckelkaraktärer där alla olika kategorier syftar på att differentiera och separera sig på olika sätt från din omgivning (Blakely & Snyder 1997 s. 46 – 99).

De fysiska barriärerna hjälper till att stärka den symboliska exkluderingen i att använda sig av barriärer såsom murar, grindar och stängsel. Som stadsbyggnadselement separerar barriären människor och hindrar dessa att träffas. Gated Communities hindrar interaktion mellan människor av olika kultur, etnicitet och klass. Dock har bostadsområdet alltid haft möjlighet att exkludera grupper i samhället genom olika former av diskriminering och hyreskostnader. Skillnaden mellan ett vanligt bostadsområde och ett Gated Community är att ett Gated Community även kan exkludera passerande människor genom sina fysiska barriärer. Murarna kan därför ses som ett ännu starkare medel för att stänga ute vissa människor, speciellt dem som redan känner sig exkluderade i samhället (Blakely & Snyder 1997 s. 153). Gemenskapen i samhället är en grundpelare för att lösa de samhällsproblem som finns i våra bostadsområden. Utformningen av vår fysiska miljö kan reducera brott och stärka gemenskapen genom fysiska barriärer. Dock menar Blakely och Snyder vidare att val av utformning på den fysiska miljön görs bäst genom att främja gemenskapen snarare än att skärma sig från hoten (Blakely & Snyder 1997).

Brist på socialt och kulturellt utbyte

När det offentliga rummet inte fungerar som det ska utan istället upplevs som stökigt och otäckt ger detta upphov till en dominoeffekt som leder till en ökning av slutna privata rum, såsom Gated Communities. Detta leder till att det konkurrerar med det offentliga rummet utanför. De slutna rummen i Gated Communities ger motsatt effekt, ett otryggare samhälle som endast gynnar ett fåtal individer. Detta kan anknytas till Madanipours tankar kring den okunskap som ofta finns i debatten om det offentliga rummet samt att det saknas oförståelse för det andra perspektivet (Madanipour 2003 s. 145). Även Blakely och Snyder hävdar att separering skapar oförståelse mellan människor istället för att sluta upp kring gemensamma eller kollektiva syften. De menar dessutom att om samhällets ansvar stannar vid Gated Communities gränser hotar detta även samhällets demokratiska syfte (Blakely & Snyder 1997). Gated Communities kontrollerar därför inte bara flödet av människor utan även flödet av information.

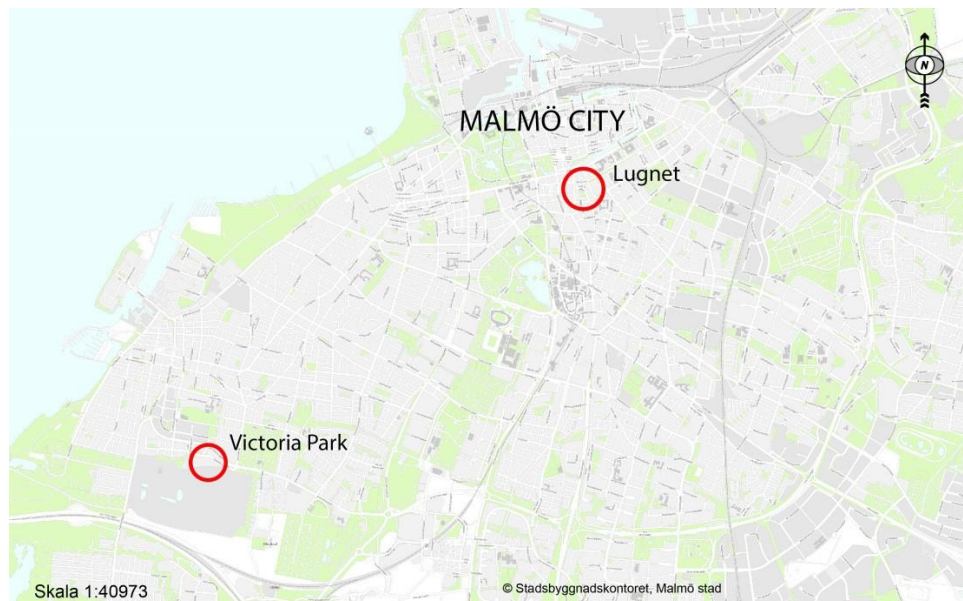
Platsanalys

Nedan följer en platsbeskrivning av platserna som analyserats. Därefter delas analysen in i tre delar som utgår från Gehls kriterier om fysisk miljö.

Platsbeskrivning

Victoria Park är beläget strax sydväst om stadskärnan nära två handelscentrum i Malmö, Hyllie och Limhamn. Området ligger i direkt anslutning till Limhamn kalkbrott som är ett naturreservat. Huvudbyggnaden, som sedan blev en del av Victoria Park, stod klar 1978. Den ritades av arkitekten Sten Samuelsson och den konstnärliga utsmyckningen formgavs av Carl Fredrik Reuterswärd. Utformningen av utemiljön har Tema landskapsarkitekter gestaltat men det var ursprungligen landskapsarkitekten Per Friberg som stått för atriumgårdarna (Victoria Park 2016). Atriumgård är en gård som efterliknar det centrala rummet i det romerska antika bostadshuset. Rummet omsluts av ett antal mindre rum längst sidorna. I rummets mittdel finns en nedsänkt bassäng kallad impluvium och ovan denna finns en taköppning, compluvium (NE 2016).

Lugnet är en stadsdel i centrala Malmö, beläget strax söder om centralstationen. Ursprungligen var området ett arbetarkvarter som revs för att ge plats åt modern betydelse (MKB Fastigheter 2016). Området vi har analyserat sträcker sig inom Amiralsgatan, Föreningsgatan och Lugna gatan.

Kartan visar Victoria Parks och Lugnet placering i Malmös. Tillstånd:

© Stadsbyggnadskontoret, Malmö stad. Tillägg: Julia Johansson, 2016-06-01.

Skydd

I Victoria Park uppfattar vi, från det offentliga rummets synvinkel, att fastigheterna är väldigt privata och exkluderande. En hög, kal mur och grindar avskiljer bostäderna från offentlig mark. Den höga muren utgör en fysisk barriär och gör att området inte känns välkomnande. Dock finns det delar av inhägnaden, i utkanten av området, som är låga nog att kunna ta sig över. Victoria Park består av mycket förbuds- och privatskyltar vilket ger ett exkluderande intryck. En offentlig restaurang och spaanläggning finns i område men gårdarna omkring är privata.

Entrén till Victoria Park är tydlig och påkostad. Skylten till området markerar starkt var ägandegränsen går. Ingången leder blicken till anläggningens reception genom en entrépassage med rundade pelare på båda sidorna. Entréytan markeras

med en skiftning av markmaterial. Detta skapar tydliga gränser mellan privat och offentligt. Receptionen är bemannad dygnet runt och har därför uppsikt över gatan.

Bild 1. Bilden föreställer Victoria Parks entréområde. Den allmänna gång-och cykelvägen känns mer privat än den på andra sidan Kalkstensvägen. Den tydliga entrén, inringat i streckade röd linje, bidrar till den privata känslan. Fotograf: Julia Johansson, 2016-05-19.

Bild 2. Bilden visar Victoria Parks murs höjd i förhållande till en person på 1,74 m. Fotograf: Elli Sandström, 2016-05-19.

I Lugnet uppfattas de inhängande bostadsgårdarna väldigt privata utåt sett med en exkluderande och extrem design. Vissa av bostadsgårdarna ger ett mer hårt uttryck med stånggaller och taggtråd medan andra grindar smälter in mer i designen vilket ger ett mildare uttryck. Det finns också skillnader i hur omfattande inhängde de olika bostadsgårdar är. En del består endast av en låg bom och andra har säkerhetssystem med grindar inom den inhägnade bostadsgården. Detta gör att gränserna till det offentliga rummet blir väldigt skarpa och ger en utestängande uttryck.

Bild 3. Bilden visar en av de inhägnade bostadsgårdarna i Lugnet. Det synd tydligt att inhägnaden monterats i efterhand där materialen skiljer sig. Fotograf: Elli Sandström, 2016-05-19.

2016-07-03

Julia Johansson & Elli Sandström

Bild 4. Bilden visar taggtråd, som en extra säkerhetsåtgärd, på en bostadsgård i Lugnet. Fotograf: Julia Johansson, 2016-05-19.

Bostadshusen och gårdarna i Lugnet ligger i direkt anslutning till många offentliga rum, däribland en park, skolgård och hundrastgård. Även handel, mötesplats, goda gång- och cykelstråk finns i området. Detta ger goda förutsättningar för möten och kommunikation, vilket ger upphov till ökad mänsklig aktivitet. Det är inte bara bostadsgårdarna som är inhägnade utan också några av de offentliga rummen såsom en av parkerna. Därför kan vi se att huvuddelen av all mänsklig aktivitet sker innanför inhägnaderna som omslöt både privat och offentlig mark.

Vi uppfattar generellt att mycket mänsklig aktivitet sker i de båda områdena, vilket bidrar till en livlig offentligt sfär och därmed trygghet enligt Gehl. Vid Victoria Park ger även träden en vandrande skugga och skydd mot vind samt rumslighet till parkstråket på andra sidan promenadstråket.

Det centrala promenadstråket är kantat av hus med fönster som ger möjlighet för boende att ha uppsikt över stråket och därmed skapa trygghet för den som rör sig i området.

Växtmaterialet i Lugnet skapar en omslutande känsla med skydd mot vind och andra yttre klimatfaktorer samt skapar ett gott mikroklimat. Vid Victoria Park kan vi se mycket gatubelysning och antar att gatan är väl upplyst om kvällarna. I Lugnet är husen däremot höga och relativt tätt bebyggda vilket gör att uppsikten över gatan är bristfällig på sina håll. Vissa fasader är helt kala och därmed saknas uppsikt över gatan helt. De höga inhägnaderna sträckte sig i vissa fall över huvudhöjd vilket i sin tur minskade uppsikten över gatan ytterligare.

Vi kan även utläsa att det saknas service öppet 24/7 i både Lugnet och Victoria Park, förutom handel i utkanten av Lugnet som inte har en betydande påverkan på bostadsgårdarna. Detta bidrar till en minskad trygghet.

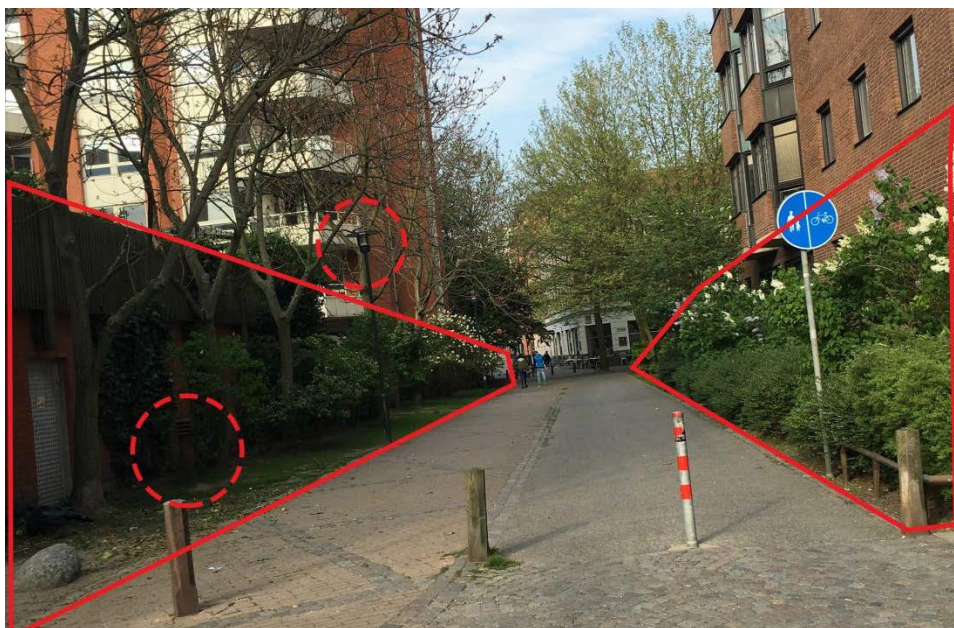

Bild 5. Högt buskage och dålig belysning gör att platsen skapar obehag. Fotograf: Elli Sandström, 2016-05-19.

Längs med cykelstråket finns god belysning vilket ökar tryggheten och säkerheten i området. I övrigt saknas däremot belysning på sina håll i det offentliga rummet, där enstaka gatlampor finns. Vi anser att det skulle kunna kännas otryggt kvällstid, då vissa passager saknar belysning helt och omsluts av högt buskage. I övrigt finns det enstaka gatubelysning på sina håll i det offentliga rummet. I områdena finns separerade gång- och cykelvägar, övergångsställen och låga hastighetsbegränsningar som skapar en säker trafikmiljö enligt Gehls kriterier.

Bild 6. Vid Victoria Park finns god uppsikt över gatan och välplanerad gatubelysning finns. Muren utgör dock en visuell och fysisk barriär. Fotograf: Julia Johansson, 2016-05-19.

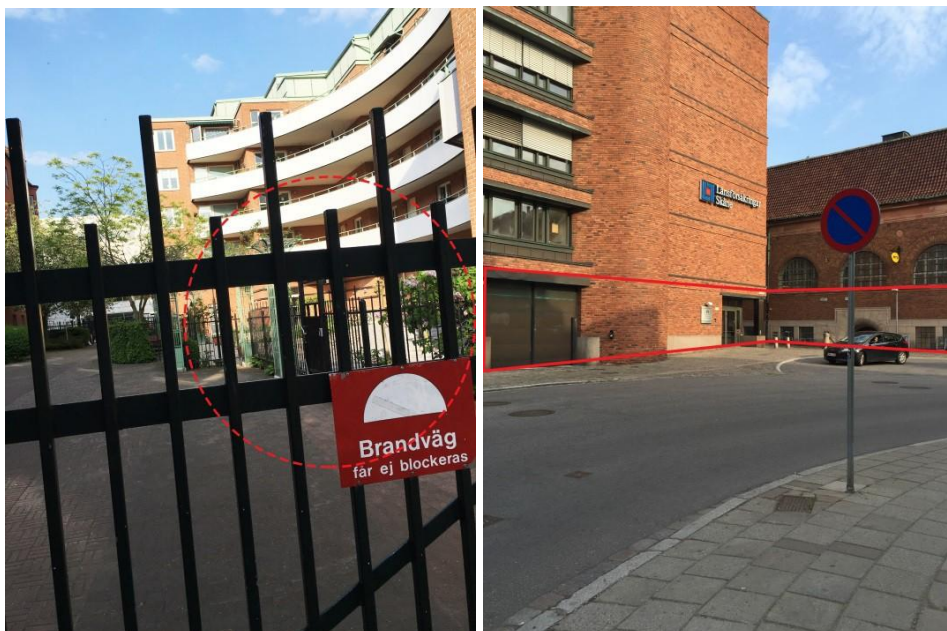

Bild 7 & 8. Bild 7 visar ett inhägnad område i Lugnet med ytterligare en inhägnad inuti. Bild 8 visar kala och ointressanta fasader. Här saknas även uppsikt över gatan. Fotograf: Elli Sandström, 2016-05-19.

Bekvämlighet

I Lugnet består cykelstråket av tillgängligt markmaterial i form av asfalt. Markmaterialet skiljer sig mellan gång- och cykeltrafik vilket separerar de olika fälten. Utöver detta skiljer sig områdena runt Lugnet och Victoria Park genom att Victoria Park har mer genomtänkta och tillgängliga markmaterialval medan stadsdelen Lugnet är ogenomtänkt utformat med mycket slitage.

Bild 9. Visar en plats i Lugnet med attraktiva platser att uppehålla sig i. Den röda markeringen visar plats med möjlighet att stå. Fotograf: Julia Johansson, 2016-05-19.

Slitaget på det offentliga rummet består främst av sprickor och sättningar i markunderlaget.

Generellt är det offentliga rummet runt Victoria Park mer promenadvänligt än i stadsdelen Lugnet då det finns bra belysning, sittplatser och är tillgängligt för rörelsehindrade.

2016-07-03

Julia Johansson & Elli Sandström

Bild 10. I Victoria Park finns sittplatser i både sol och skugga. Träden ger en vandrande skugga som svalkar. Promenadstråket känns offentligt. Fotograf: Elli Sandström, 2016-05-19.

Lugnets gator känns däremot mer som en passage då det saknas attraktiva kantzoner som skapar tillfällena för att stanna upp i. Området är dock lummigt och grönt men bebyggelsen är sluten och enformig i design. Stadsdelen har däremot både små och stora offentliga rum för lek och aktivitet vilket gör området barnvänligt.

Det som saknas i området är sittplatser och rum för att stå, speciellt i gaturummen. Det är dock, trots sitt centrala läge, väldigt lugnt och behagligt i området då bebyggelsen och växtligheten skyddar mot buller. Sikten i området är något begränsad då området består av höga inhägnader och buskage. Inhägnaderna som omsluter bostadsgårdarna utgör en barriär i området som gör att rörelsemönstret blir komplicerat och ologiskt då större kvarter måste gås runt.

I Victoria Park finns däremot en park med ett promenadstråk där det finns plats för att uppehålla sig i. En mindre lekplats för mindre barn uppmuntrar till lek då den är synlig från båda sidor av vägen. Dock skapar den höga muren en visuell barriär till det offentliga rummet vilket minskar chansen att till exempel barn ser andra barn leka och därmed själva deltar. Det är svårare att identifiera platser i det offentliga rummet som gav plats åt äldre barn och tonåringar. Dessutom var det problematiskt att urskilja om det offentliga rummet kunde användas under alla årstider, vi såg inga uppvärma bänkar eller höjder som kunde fungera som pulkabackar.

Bild 11. Bilden visar ett gaturum i Lugnet där hårda uttrycket av inhägnaden till vänster möter det offentliga rummet. Den markerade ytan till höger visar på saknad av funktion och sittplatser. Fotograf: Elli Sandström, 2016-05-19.

Det offentliga rummet runt Victoria Park har dock intressanta vyer över området såsom kalkbrottet där det går att se långa distanser. Belysning är dessutom god både dag och nattetid samt ljudnivåerna gör att det går att samtala.

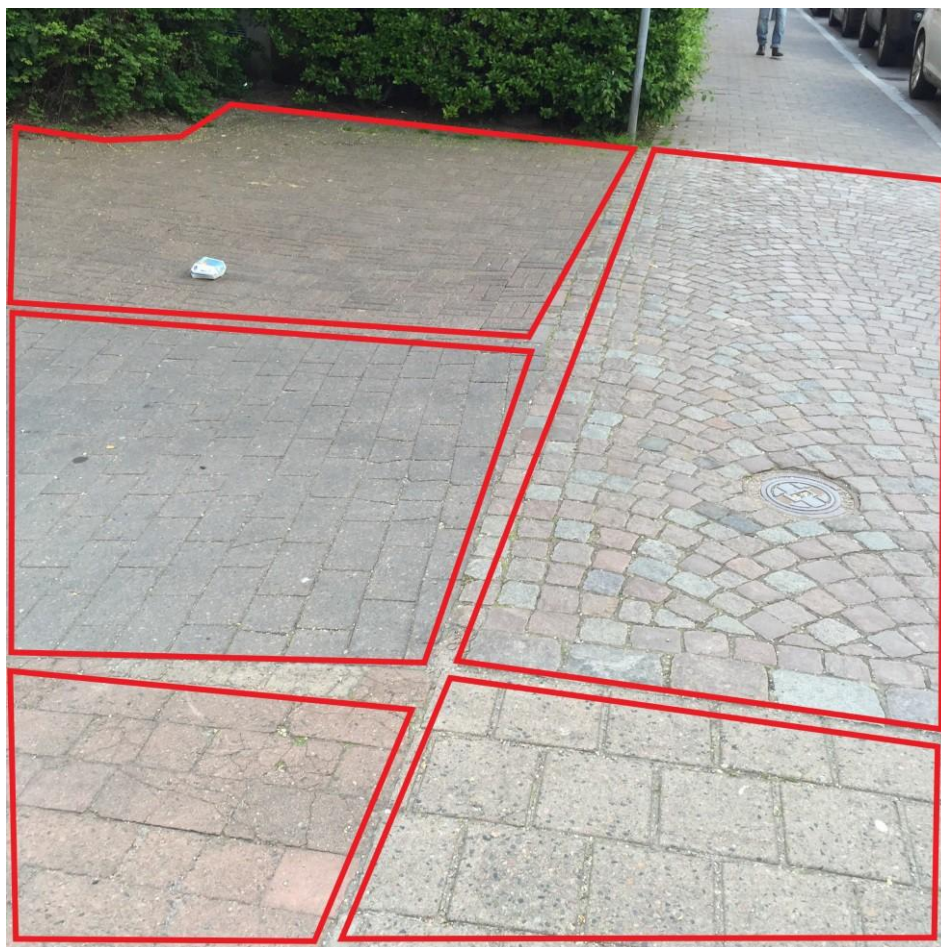
Bild 12. Victoria Park innehar en storslagen utsikt över kalkbrottet till vänster. Den högra markeringen visar trafiksepareringen i gång-och cykelbanan. Fotograf: Julia Johansson, 2016-05-19.

Kvaliteter

I Lugnet finns mycket kvaliteter i form av offentliga rum. Det finns parker, hundrastgård, lekplats och skolgård. Även utanför Victoria Park finns en lekplats, främst för mindre barn och en fontän. Lekplatser och andra fysiska aktiviteter ger, enligt Gehl, upphov till en ökande vistelse i det offentliga rummet. Detta genererar mer mänsklig aktivitet vilket ökar kvaliteterna i ett område.

Vi slogs av att Victoria Parks boendeform och miljö var unikt för Sverige. Utformningen på väldigt sluten mot Kalkstensvägen, som stäcker sig igenom området, och kändes privat trots gångvägen. Mot kalkstensbrottet öppnar det sedan upp sig men eftersom naturreservatet är ett inhägnat område kändes även denna plats privat. Naturreservatet ger Victoria Park ett exklusivt läge med goda utsikter med siktlinjer och höga naturvärden. Växtligheterna här utgör en vandrandskugga som ger svalka vid soliga dagar.

Victoria Park har en strikt och ordnad karaktär i utformningen av det offentliga rummet. Lugnets karaktär är vild och lummig, där grönskan är av stor variation i växtmaterialet vilket ger både skugga och skydd mot solen. Markmaterialet i området är på vissa ställen slitet. Det finns också ologisk många markmaterial vid en av entréerna till en av bostadsgårdarna.

*Bild 13. Fem olika markmaterial pryder en av entréerna till bostadsgårdarna i Lugnet.
Fotograf: Elli Sandström, 2016-05-19.*

Både Victoria Park och Lugnet utgjordes av höga byggnader, vilket inte är anpassat för en mänsklig skala i svenskt sammanhang. Detta gör att kontakten med de översta våningarna förloras. Mänsklig skala är enligt Gehl är en betydande faktor för ett rikt stadsliv. Inhägnaderna som överstiger huvudhöjd är inte av mänsklig skala då det inte går att se över. Detta leder till att siktlinjerna i området försvinner och kontakten mellan människor uteblir.

Bild 14. Bilden visar höjden på byggnaderna i Lugnet. Fotograf: Julia Johansson, fotodatum: 2016-05-19.

Bild 15. Cykelvägen i Lugnet utgör en betydande passage i området. Gatan är väl upplyst kvällstid. Fotograf: Elli Sandström, 2016-05-19.

Diskussion

Diskussionen är uppdelad i tre delar där resultat och metod diskuteras samt vidare frågeställningar introduceras. I resultatdelen diskuteras dels de faktorer som påverkar det offentliga rummet och dels resultatet av platsanalyserna. I denna del framförs även de slutsatser vi kommit fram till i arbetet. I metoddiskussionen resonerar vi om kandidatarbetets process och valet av metoder. Till sist presenteras vidare frågeställningar inom ämnet.

Resultatdiskussion

I vårt arbete har vi kommit fram till att syftet med det offentliga rummet påverkas av Gated Communities. Det förlorar sin funktion som mötesplats där sociala och ekonomiska utbyten sker. I det offentliga rummet kan möten ske mellan människor med olika bakgrund. Sker inte detta ökar segregationen och klyftorna i samhället. Poängen med det offentliga rummet är att det ska vara offentligt, tillgängligt och inhysa människor som gör rummet levande. De kvaliteter Gated Communities har för de boende, trygghet och gemenskap, är något som är exklusivt för dem inom inhägnaderna. De barriärer som Gated Communities och inhägnade områden utgör grunden till många problem som segregation och klyftor mellan människor. Barriärerna kan stänga ute människor både fysiskt och genom symbolik vilket resulterar i att människor inte integreras och möts.

Det som utmärker Gated Communities är att exkluderingen har tagits ett steg längre genom att utestänga passerande människor. Det vi också förstått är att flödet av information kontrolleras.

I och med att rummen inom Gated Communities innehar samma egenskaper som det offentliga rummet kan konkurreras ut och utarmas på mänskligt aktivitet. Precis som Gehl hävdar är att om den offentliga miljön är av dålig kvalitet sker endast nödvändiga aktiviteter och stadslivet minskar.

Det vi även kan utläsa från vår undersökning är att Gated Communities inte är en lösning på brott då kriminaliteten flyttas till en annan plats. Som exemplet Lugnet flyttas kriminaliteten till en annan bostadsgård eller det offentliga rummet. Tryggheten som de boende får genom inhägnader är på bekostnad av dem utanför. För att istället öka tryggheten stadsbyggnadsmässigt skulle siktlinjer och uppsyn över de offentliga ytorna behövas. Detta genom belysning, fönster på bottenvåning och välplanerad grönska. Under vår platsstudie kunde vi konstatera att inhägnaderna gav ett väldigt hårt och exkluderande uttryck i både Lugnet och Victoria Park. Inhägnader skapar ett exkluderande uttryck som symboliserar ett ”vi och dem”-perspektiv.

Vi märkte att de inhägnader som var över huvudhöjd och solida begränsade kommunikationen helt. Detta medför att den sociala aktiviteten inte existerar överhuvudtaget. Sannolikheten att barn kommunicerar och integreras via lek är liten då visuell kontakt avsaknas. Bristande uppsyn över det offentliga rummet kan generera mer våldsbrott och skadegörelse då detta kan ske utan att bli sedd.

Utifrån den dokumentgranskning och analys vi gjort på svenska exempel har vi kommit fram till att de ligger i gråzonen till att klassas som Gated Communities enligt Blakely och Snyders definition. De exempel som tagits upp har fortfarande starka band till övriga samhället och är därför är de inte lika självständiga i samma utsträckning som Gated Communities i USA.

Det vi uppfattat av platsbesöken och litteraturstudien är att i Sverige tenderar livsstilsboenden och säkerhetszoner vara vanligare än elitboende enligt Blakely och Snyders kategorier. Vi kunde se lättare säkerhetssystem, murar och grindar med elektroniskt lås, i både Lugnet och Victoria Park. Internationellt tar Gated Communities säkerheten ett steg längre, bland annat genom beväpnade vakter och kontroll över gator genom området. Många inhägnade boenden i Sverige tenderar att ha egenskaper från Blakely och Snyders livsstilsboende såsom gemensamma faciliteter och fritidsaktiviteter. Victoria Park anser sig själva vara ett livsstilsboende och är ett svenskt exempel där ett offentligt rum ligger i anslutning. Limhamns kalkbrott ligger intill Victoria park och är ett kommunalt natur-

reservat vilket gör att Victoria Park får ett exklusivt läge i landskapet nära höga naturvärden. Eftersom Victoria Park är inhägnat och har kontroll över de som tar sig in i området medför det att tillgången till naturreservatet begränsas för allmänheten. Boende med exklusiva lägen, med närhet till natur och vatten, tar det offentliga rummet i anspråk och begränsar tillgängligheten för allmänheten.

Slutligen vill vi poängtera att, trots bostadsområden har tendenser till att vara Gated Communities, förekommer inte Gated Communities i Sverige. Dock används exkluderande design såsom murar, grindar och taggtråd. Vi tror, efter vår undersökning, att Gated Communities inte har en framtid i välplanerade städer för människor. Gated Communities är ett svar på samhällsproblem där användandet av exkluderande design är enbart ett försök att lösa samhällsproblem från fel ände.

Metoddiskussion

När det gäller val av metod valde vi utefter våra förutsättningar. Gated Communities är varken vanligt förekommande eller allmänt känt i Sverige. Vi valde därför att göra en litteraturundersökning, då utländska källor har en bredare faktabas som studerats under en längre tid. Samtidigt ville vi ha ett svenskt perspektiv i frågan, då det fortfarande finns mycket att studera närmare inom svensk stadsbyggnad. För att ge en så verklighetstrogen bild som möjligt i utredningen av Gated Communities och dess roll i stadsplaneringen valde vi att göra ett platsbesök och analys. Vi anser att platsanalyserna gav en djupare förståelse i ämnet och förankrade resultatet av litteraturstudien i verkligheten. En observation av rörelsemönstret och aktiviteten i området hade därför kunnat ta oss längre i arbetet och diskussionen där den mänskliga aktiviteten kunde kartläggas. Under platsbesöken kunde vi endast uppfatta vissa tendenser och beteenden i den mänskliga aktiviteten, men tillräckligt för att få en uppfattning hur platsen fungerade. Under våra platsbesök studerades endast de fysiska stadsbyggnadselementen.

Vidare frågeställningar

- » » Hur kan stadsmiljöer utformas så att den upplevs trygg av såväl boende som passerande?
- » » Kan brott förebyggas med arkitektur?
- » » Kan säkerhetsåtgärder såsom grindar och murar användas utan att det känns exkluderande?

Referenser

- Bagareen, S. Uduku, O. (2010) *Gated communities: Social Sustainability in Contemporary and Historical Gated Developments*. London: Earthscan.
- Blakely, J.E., Snyder G.M. (1997). *Fortress America – Gated Communities in the United States*. Virginia: R.R. Donnelley & Sons Co.
- Bergvall, S. (2005) [Elektronisk] *Lugnet bakom murarna: Brf Lugnet –en svensk gated community*. URL:
http://www.nmd.umu.se/digitalAssets/51/51628_bergvalls.pdf [2016-06-02]
- Brottsförebyggande rådet (2012). [Elektronisk] *Brottslighet och trygghet i Malmö, Stockholm och Göteborg*. Tillgänglig:
https://www.bra.se/download/18.1ff479c3135e8540b29800010627/1371914718470/2012_SULE_Slutredovisning_5_2_1.pdf [2016-06-02]
- Bwalya, J. Seethal, C. (2016) [Elektronisk] *Neighbourhood Context and Social Cohesion in Southernwood, East London, South Africa*. URL:
<http://usj.sagepub.com/content/53/1/40.full> [2016-04-18]
- Carmona, M. Tiesdell, S. Heath, T. Oc, T. (2010). *Public Places – Urban Spaces*. Abingdon. Oxon: Routledge.
- Dagens Nyheter (2009). [Elektronisk] *Livsstilsboende som berör*. Tillgänglig:
<http://www.dn.se/bostad/livsstilsboende-som-beror/> [2016-06-01]
- Gehl, J. (1991). *Stadsrum & stadsliv i Stockholms City*. Stockholm: Fastighetskontoret.
- Gehl, J. (1996). *Life Between Buildings*. Skive: Arkitektens Forlag.
- Gehl, J. (2010). *Cities for People*. Washington, DC: Island Press.
- Grant, J. Mittelsteadt, L. (2004) [Elektronisk] *Environment and Planning B: Planning and Design*. URL:
<http://epb.sagepub.com/content/31/6/913.full.pdf+html> [2016-04-13]
- Göteborg stad (2014). [Elektronisk] *Trygghet och öppenhet*. Tillgänglig:
<http://stadsutveckling.socialhallbarhet.se/trygghet-och-oppenhet/> [2016-04-12]
- HSB (2016). [Elektronisk] *Bostadsrättföreningen Lugnet*. Tillgänglig:
<https://www.hsb.se/malmo/brf/lugnet/om-lugnet/> [2016-05-02]
- Jacobs, J. (2005). *Den amerikanska storstadens liv och förfall* (Översättning av *The Death and Life of Great American Cities* 1961, New York: Random House). Göteborg: Daidalos.
- Landman, K. Schönteich, M. (2002) [Elektronisk] *Urban Fortresses - Gated Communities as a Reaction to Crime*. URL:
<https://www.issafrica.org/pubs/ASR/11No4/landman.pdf> [2016-04-21]
- Landman, K. (2004) [Elektronisk] *Gated communities in South Africa: Comparison of four case studies in Gauteng*. URL:
http://www.csir.co.za/Built_environment/Planning_support_systems/gatedcomsa/docs/case_studies.pdf [2016-04-21]
- Malmö stad (2010). [Elektronisk] *Limhamns kalkbrott*. Tillgänglig:
<http://malmo.se/Kultur--fritid/Idrott--fritid/Natur--friluftsliv/Natur--och-rekreatiomsomraden/Limhamns-kalkbrott.html> [2016-05-04]
- Malmö stad (2010). [Elektronisk] *Bildande av Naturresevat Limhamn kalkbrott*. Tillgänglig:

- http://malmo.se/download/18.2d03134212cf2b7c00b800039749/Naturresevat+Limhamns+kalkbrott_Beslut+2010.pdf [2016-05-04]
- Madanipour, A. (2003). *Public and Private Spaces of the City*. London: Routledge.
- Merriam Webster (2016). [Elektronisk] *Physical environment*. Tillgänglig: <http://www.merriam-webster.com/dicti.../physical%20environment> [2016-05-23]
- Miao, P. (2003) [Elektronisk] *Deserted Streets in a Jammed Town: The Gated Community in Chinese Cities and Its Solution*. URL: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1357480032000064764> [2016-04-18]
- MKB Fastighet (2016). [Elektronisk] *Lugnet*. Tillgänglig: <https://www.mkbfastighet.se/hyresgast/omraden/norr/lugnet/> [2016-05-04]
- Nationalencyklopedin (2016). [Elektronisk] *Atrium*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/atrium> [2016-04-20]
- Nationalencyklopedin (2016). [Elektronisk] *Mur*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/mur> [2016-04-21]
- Nationalencyklopedin (2016). [Elektronisk] *Offentligt rum*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/offentligt-rum> [2016-04-25]
- Olsson, S. (1998). *Det offentliga stadslivets förändringar*. Göteborg: Graphic Systems AB.
- Poppel park (2016). [Elektronisk] *Poppel Park på Gubbekullavägen i Onsala*. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2005/enklare_utan_hinder.pdf [2016-05-02]
- Project for Public Spaces (2010). [Elektronisk] *What Makes a Successful Place?* Tillgänglig: <http://www.pps.org/reference/grplacefeat/> [2016-04-25]
- Project for Public Spaces (2010). [Elektronisk] *Jan Gehl*. Tillgänglig: <http://www.pps.org/reference/jgehl/> [2016-04-18]
- Ramoroka, T. Tsheola, J. (2014) [Elektronisk] *Gated Communities and the Privatization of the Public Spaces in Urban South Africa: Democratic Social Integration or Exclusion?* URL: <http://www.academicjournals.org/journal/JGRP/article-full-text-pdf/70CD78D44934> [2016-04-15]
- Svenska Dagbladet (2008). [Elektronisk] *En av tre vill bo inhägnat*. Tillgänglig: <http://www.svd.se/en-av-tre-vill-bo-inhagnat> [2016-06-01]
- Sveriges Bostadsrättscentrum (2005). [Elektronisk] *Näktergalen 16*. Tillgänglig: http://brf.sbc.se/Association/Templates/Page____40786.aspx [2016-04-25]
- Sveriges Radio (2015). [Radioprogram] *Här får bara de som bor komma in - Gindsamhälle byggs i Onsala*. Tillgänglig: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2689&artikel=6140663> [2016-04-12]
- The Economist (2015). [Elektronisk] *The Safe Cities Index 2015 – Assessing Urban Security in the Digital Age*. Tillgänglig: <http://safecities.economist.com/whitepapers/safe-cities-index-white-paper/> [2016-04-15]

- The New York Times (2012). [Elektronisk] *The Gated Community Mentality*. Tillgänglig: http://www.nytimes.com/2012/03/30/opinion/the-gated-community-mentality.html?_r=0 [2016-05-25]
- The Week (2012). [Elektronisk] *The Trayvon Martin Case: A Timeline*. URL: <http://theweek.com/articles/476855/trayvon-martin-case-timeline> [2016-05-25]
- Sveriges television (2005). [Elektronisk] *Upprörda känslor om Gated Community i Nissafors*. Tillgänglig: <http://www.svt.se/nyheter/lokalt/jonkoping/upprorda-kanslor-om-gated-community-i-nissafors> [2016-05-20]
- Urban Design (2016). [Elektronisk] *Public Space*. Tillgänglig: <http://www.urbandesign.org/publicspace.html> [2016-05-25]
- Victoria Park (2016). [Elektronisk] *Förvaltningsfastigheter och Livsstilsboende*. Tillgänglig: <http://www.victoriapark.se/?id=766> [2016-05-03]